

Toimintaohje

päivitetty 14.3.2023

SOTKAMON KUNTA

TOIMINTAOHJE LAPSIVAIKUTUSTEN ARVIOINTIIN

Työryhmä:

Janne Huotari, LYK-kuntakoordinaattori

Hannu Järvinen, puisto- ja liikunta-alueiden päällikkö

Juha Kaaresvirta, kaavoittaja

Ossi Pulkkinen, liikuntakoordinaattori

Kukka-Maaria Pyykönen, hyvinvointikoordinaattori

Lähteet:

[lapsiystavallinenkunta.fi](https://www.lapsiystavallinenkunta.fi)

LAVA: Lapsivaikutusten arviointi (<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018051824218>)

[mll.fi/kumppaneille/kuntayhteistyö/lapsivaikutusten-arviointi/](https://www.mll.fi/kumppaneille/kuntayhteistyö/lapsivaikutusten-arviointi/)

Sotkamon Kunta

Markkinatie 1, 88600 Sotkamo | Vaihde (08) 615 5811 | kirjaamo@sotkamo.fi

Johdanto

Tämä toimintaohje on tehty osana lapsiystävällinen kunta -mallin toimenpiteitä. Ohjeen laatimisesta on vastannut lapsivaikutusten arviointia tehnyt pilottiryhmä. Ohjeen on hyväksynyt kunnan hallitus (kokous xxx) sekä se on viety tiedoksi kunnanvaltuustolle (kokous xxx) ja nuorisovaltuustolle (kokous xxx). Ohje velvoittaa kaikkia kunnan viranhaltijoita ja päätöksentekijöitä ottamaan lasten edun huomioon kaikessa lapsia tai nuoria koskevassa päätöksenteossa jo valmisteluvaiheessa. Kunnan prosessia kehitetään ja se otetaan käyttöön vaiheittain.

Mitä on lapsivaikutusten arviointi?

Lapsivaikutusten arvioinnissa arvioidaan päätöksen, toimenpiteen tai toiminnan vaikutuksia lasten hyvinvointiin ja oikeuksien toteutumiseen. Lapsivaikutusten arviointi kohdistuu lapsiin eli alle 18-vuotiaisiin.

Lapsivaikutusten arvioinnin perustana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus, joka on ollut Suomessa voimassa laintasolla vuodesta 1991 lähtien. Sopimuksella turvatuilla oikeuksilla edistetään ja turvataan lasten hyvinvointia ja kehitystä. Lapsivaikutusten arviointi mahdollistaa, että lasten edut otetaan lapsia koskevissa päätöksissä huomioon lapsen oikeuksien sopimuksen edellyttämällä tavalla. **Lasten ja nuorten kuuleminen on tärkeä osa lapsivaikutusten arviointia.** Lainsäädäntö, johon lapsivaikutusten arviointi perustuu on kuvattu liitteessä 1.

Lapsivaikutusten arviointi voidaan toteuttaa omanaan tai osana kokonaisvaltaista vaikutusten ennakoarviointia. Arviointia ei tehdä pääsääntöisesti yksittäisten lasten näkökulmasta vaan lapsia ja nuoria tarkastellaan ryhminä, jossa kuitenkin otetaan huomioon lasten ja nuorten erilaisuus ja yhdenvertaisuus. Vaikka ohjeen mukaista lapsivaikutusten arviointia ei toteuteta yksittäistä lasta koskevissa tilanteissa, on lapsen edun oltava myös yksittäistä lasta koskevassa päätöksenteossa ensisijainen ratkaisuperuste eikä lapsen edun mukaista harkintaa voida sivuuttaa lapsia koskevissa toimenpiteissä ja tehty arvio pitää pystyä myös todentamaan.

Milloin lapsivaikutusten arviointia tarvitaan?

Lapsivaikutusten arviointi tulee toteuttaa, kun päätös, asia tai toiminta koskee

- a) Suoraan tiettyjä lapsia tai nuoria
esimerkiksi lähipalvelut, varhaiskasvatus, lasten ja nuorten harrastustoiminta, joukkoliikenne, lastensuojelun tukitoimien toteutusta koskevissa asioissa, nuorisotoimen palvelut tietyllä alueella
- b) Isoa joukkoa lapsia tai nuoria
esimerkiksi varhaiskasvatuksen palveluverkko, kouluverkko, nuorisotoimen

palvelut laajemmin

- c) Haavoittuvassa asemassa olevia lapsia tai nuoria
esimerkiksi vammaisia, kodin ulkopuolelle sijoitettuja tai maahanmuuttajalapsia koskevissa asioissa

Näiden lisäksi niissä tilanteissa, joissa päätös, asia tai toiminta koskee epäsuorasti lapsia tai nuoria, tulee arvioida tilannekohtaisesti lapsivaikutusten arvioinnin tarpeellisuus. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi työllisyyden hoitoon tai kaavoitukseen liittyvät päätökset.

Miten lapsivaikutusten arviointi toteutetaan?

1. Tunnistetaan tarve ja laajuus
 - *vastuussa henkilö tai ryhmä, jolle asia tulee valmisteltavaksi*
 - *jos valmisteltavalla olevalla päätöksellä todetaan olevan vaikutuksia lapsiin, aloitetaan tarkempi vaikutusten arviointi*
 - *arvioinnin laajuus, menetelmät ja aikataulu riippuvat päätettävän asian luonteesta (esimerkiksi suppea tai laaja)*
2. Nimetään arviointia toteuttava työryhmä ja suunnitellaan prosessi
 - *työryhmä koostuu asiaa valmistelevista viranhaltijoista ja sitä täydennetään tarvittaessa muilla asiantuntijoilla*
 - *suunnitellaan aikataulut, vastuut, tehtävät ja määritellään tarkasteltavat vaihtoehdot*
 - *suunnitellaan tiedonkeruu ja lasten ja nuorten osallisuus ja kuuleminen*
3. Toteutetaan tiedonkeruu ja lasten ja nuorten osallisuus
 - *kootaan olemassa oleva taustatieto (esim. tilastot, tutkimukset, suunnitelmat tai strategiat)*
 - *toteutetaan lasten ja nuorten osallisuus ja kuuleminen*
4. Analysoidaan tieto ja/tai vertaillaan eri vaihtoehtojen vaikutuksia
 - *saatu tieto kirjataan hyvinvointikertomus.fi sivustolle*
 - *vertaillaan tarvittaessa eri vaihtoehtojen vaikutuksia (esimerkiksi vertailu nykytilanteen ja erilaisten päätösvaihtoehtojen välillä)*
5. Tehdään yhteenveto vaikutuksista ja suositus päätöksentekoa varten
 - *dokumentoidaan arvioinnin tulokset ja tehdään suositus siitä, millainen ratkaisuvaihtoehto edistäisi ja toteuttaisi lasten etua parhaalla mahdollisella tavalla ja miksi*
 - *kun päätös on tehty, tiedotetaan asiasta erityisesti niille tahoille, joita arvioinnissa on kuultu*
6. Seurataan ja arvioidaan toteutuneita vaikutuksia
 - *arvioidaan, miten lapsivaikutusten arviointi toteutui (missä onnistuttiin, mitä kannattaisi tehdä toisin)*
 - *miten arvioinnin tulos vaikutti päätöksentekoon*
 - *seurataan, toteutuvatko ennakoitut vaikutukset*

Suppea vai laaja lapsivaikutusten arviointi?

Lapsivaikutusten arviointiin käytetään hyvinvointikertomus.fi -työvälinettä. Siellä on valittavissa suppea tai laaja arviointi. Suppeaa arviointityövälinettä käytetään pienemmissä, mutta merkittävissä asioissa sekä tilanteissa, jolloin lapsivaikutusten arviointi toteutetaan kuvailevasti. Laajaa arviointivälinettä käytetään, kun päätöstä, asiaa tai toimintaa voidaan arvioida ja tehdä vertailua erilaisten vaihtoehtojen välillä.

LIITE 1 Lainsäädäntö, johon lapsivaikutusten arviointi perustuu

Lapsen oikeuksien sopimus (SopS 59 ja 60/1991): Lapsella tarkoitetaan jokaista alle 18-vuotiasta henkilöä.

Perustuslaki 2 § kansanvaltaan sisältyy yksilön oikeus osallistua ja vaikuttaa yhteiskunnan ja elinympäristön kehittämiseen.

Perustuslaki 6 §:n 3 mom: Lapsia on kohdeltava tasa-arvoisesti yksilöinä, ja heidän tulee saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti.

Perustuslaki 14 §:n 4 mom: Julkisen vallan tehtävänä on edistää yksilön mahdollisuuksia osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja vaikuttaa häntä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Perustuslaki 20 §:n 2 mom: Julkisen vallan on pyrittävä turvaamaan jokaiselle oikeus terveelliseen ympäristöön sekä mahdollisuus vaikuttaa elinympäristöään koskevaan päätöksentekoon.

Kuntalaki velvoittaa kuntia pitämään huolta siitä, että kuntalaisilla on edellytykset osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan.

Maakuntalaki velvoittaa maakuntia pitämään huolta siitä, että maakunnan asukkailla on edellytykset osallistua ja vaikuttaa maakunnan toimintaan.

Hallintolaki 31 §: Viranomaisen on huolehdittava asian riittävästä ja asianmukaisesta selvittämisestä hankkimalla asian ratkaisemiseksi tarpeelliset tiedot sekä selvitykset.

Hallintolaki 41 §: Jos asian ratkaisulla voi olla huomattava vaikutus muiden kuin asianosaisten (asianosaiskuulemisesta on oma säännöksensä) elinympäristöön, työntekoon tai muihin oloihin, viranomaisen tulee varata näille henkilöille mahdollisuus saada tietoja asian käsittelyn lähtökohdista ja tavoitteista sekä lausua mielipiteensä asiasta.

Terveydenhuoltolaki 11 §: Kunnan ja sairaanhoitopiirin on päätöksenteon ja ratkaisujen valmistelussa arvioitava ja otettava huomioon tehtävien päätösten ja ratkaisujen vaikutukset väestön terveyteen ja sosiaaliseen hyvinvointiin (ennakkoarviointi).

Terveydenhuoltolaki 12 §: Kunnan on seurattava asukkaittensa terveyttä ja hyvinvointia sekä niihin vaikuttavia tekijöitä väestöryhmittäin sekä kunnan palveluissa toteutettuja toimenpiteitä, joilla vastataan kuntalaisten hyvinvointitarpeisiin. Kuntalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava valtuustolle vuosittain, minkä lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmistettava laajempi hyvinvointikertomus. (seuranta-arviointi)

Sote-järjestämislakiehdotuksen 7 §:n 2 mom. (HE 15/2017): Päätösten vaikutukset ihmisten hyvinvointiin ja terveyteen on arvioitava ennakkoon ja otettava huomioon kunnan eri toimialojen päätöksenteossa. (ennakkoarviointi)

Sote-järjestämislakiesityksen 7 §:n 1 mom: Kunnan edistäessä asukkaittensa hyvinvointia kuntalain 1 §:n mukaisesti, sen on seurattava asukkaittensa elinoloja, hyvinvointia ja terveyttä sekä niihin vaikuttavia tekijöitä alueittain ja väestöryhmittäin. Kuntalaisten hyvinvoinnista ja terveydestä sekä toteutetuista toimenpiteistä on raportoitava kunnanvaltuustolle vuosittain. Lisäksi valtuustolle on kerran valtuustokaudessa valmistettava hyvinvointikertomus. (seuranta-arviointi)

Sote-järjestämislakiehdotuksen 8 § (HE 15/2017): Maakunnan on arvioitava ennakkoon ja otettava huomioon päätösten vaikutukset eri väestöryhmien hyvinvointiin ja terveyteen. (ennakkoarviointi)

Sote-järjestämislakiesityksen 8 §: Maakunnan on valmistettava omalta osaltaan valtuustolleen valtuustokausittain alueellinen hyvinvointikertomus väestön hyvinvoinnista, terveydestä ja niihin vaikuttavista tekijöistä sekä toteutetuista toimenpiteistä. (seuranta-arviointi)

Maankäyttö- ja rakennuslaki 9 §: Kaavan tulee perustua kaavan merkittävät vaikutukset arvioivaan suunnitteluun ja sen edellyttämiin tutkimuksiin ja selvityksiin. Kaavan vaikutuksia selvittäessä otetaan huomioon kaavan tehtävä ja tarkoitus. Kaavaa laadittaessa on tarpeellisessa määrin selvittävä suunnitelman ja tarkasteltavien vaihtoehtojen toteuttamisen ympäristövaikutukset, mukaan lukien yhdyskuntataloudelliset, sosiaaliset, kulttuuriset ja muut vaikutukset.

Varhaiskasvatustalaki 9 b §: Varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.

Perusopetuslaki 21 §: Opetuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa koulutusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin. Vastaava säännös lukioden

osalta on lukiolain 16 §:ssä ja ammatillisen koulutuksen osalta ammatillisesta koulutuksesta annetun lain 126 §:ssä.

Laki hyvinvointialueesta 29 § (611/2021): Hyvinvointialueen asukkailla ja palvelujen käyttäjillä on oikeus osallistua ja vaikuttaa hyvinvointialueen toimintaan.

Lastensuojelulaki 3 a § (12.2.2010/88): Kunta ja hyvinvointialue järjestävät lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ehkäisevää lastensuojelua silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi opetuksessa, nuorisotyössä, päivähoidossa, äitiys- ja lastenneuvolassa sekä muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa.

Nuorisolaki 2 § (21.12.2016/1285): Nuorisolain tavoitteena on edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia. Nuorisotyö ja -politiikka kuuluvat kunnan tehtäviin.